

O prievidzských kováčoch

Z historických dokumentov sa dozvedáme, že kováčske remeslo má v Prievidzi stáročnú históriu. Mestské výsady z roka 1383 uvádzajú niektoré remeslá, medzi nimi aj kováčstvo a zámočníctvo.

V minulosti sa remeselníci združovali v cechoch. Niektoré výrobou príbuzné cechy si pre malý počet remeselníkov vytvárali spojené cechy. Takýmto spôsobom boli v jednom cechu spojení – kováči, zámočníci a nožiari.

Už v štrnástom storočí sa v Prievidzi spomína umelý potok, ktorý s materskou riečkou Handlovkou vytvoril umelý ostrov tzv. Sigot – ľudovo Sihot' – na ktorom mali oproti sebe postavené vyhne výrobcovia železných predmetov.

Sihot' – ostrov medzi dvoma potokmi – mala svoj „plac“ v časti Hollého ulice a jej okolia, na ktorom a okolo ktorého sa sústreďoval spoločenský, kultúrny a hospodársky život. V prvej polovici dvadsiateho storočia Sihot' bola miestom, na ktorom bolo sústredených najviac kováčov.

Zo spomienok Ľudovíta Mella z Veľkej Lehôtky (8. 12. 1922 – 14. 4. 2008) potvrdených Pavlom Tomášikom z Prievidze (*4. 7. 1929) sa dozvedáme, že do polovice 20. storočia na Sihoti mali svoje dielne – vyhne kováči bratia Jozef a Ján Mäčiarovci. Ďalším kováčom bol Ján Pšenko, u ktorého koval kone a nakupoval železný tovar aj starký p. Mella. Keď nemal čím zaplatiť, dlh si odpracovával rôznymi pomocnými prácami v dielni, čo vyhovovalo obidvom stranám. K známym kováčom patrili aj majster Cibulka, ktorý bol výborným muzikantom. A práve u neho sa doučil ďalší vynikajúci majster kováč Valent Tomášik, ktorý sa začal učiť u majstra Fábika ešte pred prvou svetovou vojnou. Od Cibulku prevzal kováčsku dielňu, keď tento skončil s kováčskym remeslom. Kováčstvo si vyžadovalo nielen silu a zručnosť, ale aj srdce tých, ktorí sa mu upísali. Medzi nich patrí aj Valentov syn Pavel Tomášik, ktorý sa ešte aj dnes venuje kováčine. V jeho priestrannej dielni na Vinohradníckej ulici to nádherne rozvoniava železom.

Kováčske dielne sa nachádzali aj v ďalších častiach mesta – jednou z nich bola Tovarišská ulica, ktorá začínala powyše Dolného mlyna a pokračovala na Drevený rínek. Tu mali svoje dielne majstri Fábik, František Duhaj, ktorý po čase zanechal remeslo a Juraj Mello – Vrcháreje, ktorý patrili k vyhľadávaným odborníkom.

O prievidských kováčoch

Oproti bývalej Sokolovni, na bývalej Ružovej ulici, dnešnom parkovisku pri Titaniku kováčoval majster Rajter, ktorý sa špecializoval na podkúvanie hovädzieho dobytku – volov a kráv, ktoré chudobnejší maloroľníci používali ako ťažné zvieratá. Podkúvali ich len na vonkajšie kopytá predných nôh. Zvieratá sa inštinktívne bránili podkúvaniu, a tak ich počas tejto nepríjemnej, ale potrebnej procedúry držali v klietkach alebo v popruhoch, pričom im často museli prednú časť tela nadvihnúť, čo pri ich váhe nebolo jednoduché.

Na dnešnej Ulici Augustína Švéniho, v miestach, kde stojí OD Prior, pôsobil kováčsky majster Pavel Pipíška až do polovice 50. rokov 20. storočia. Aj keď majster už bol na dôchodku, dielňa „U Pipíšku“ slúžila svojmu účelu až do začiatku 60. rokov, keď celá ulica musela ustúpiť výstavbe obchodného domu. Za kováča sa u neho vyučil aj jeho najmladší brat Tomáš, ktorý ako 87-ročný žije v Bojniciach, časť Dubnica. Počas 2. svetovej vojny bol u neho tovarišom Ján Plaštiak z Ukrnísk. V rokoch 1940 – 1943 sa u majstra Pipíšku za kováča vyučil aj Ľudovít Mello. Aj keď v produktívnom veku pracoval v inom odbore, vedomosti a zručnosti z kováčstva využíval v každodennej praxi. Kováčske práce zostali jeho záľubou do posledných dní života.

Je všeobecne známe, že Cigáni vedeli zručne pracovať so železom. V čase, o ktorom hovoríme, v dnešných mestských častiach sa kováčstvu venovali Rudolf Istok vo Veľkej Lehôtke a Jozef Čaradi, ktorý bol aj známym muzikantom, v Malej Lehôtke.

Kováči spolupracovali aj s ďalšími odborníkmi, medzi nimi aj s kolármi. Pán Mello spomínal Bielického, Štefana Polereckého a Jána Tomášika, brata Valenta Tomášika.

Aj keď chlebkom kováčov, hlavne podkováčov, bola výroba podkov, podkúvanie a výroba poľnohospodárskeho náradia – pluhov, brán, sečkovíc, mláťačiek, rajtárov, vozov ..., s potešením vykovali aj ozdobné predmety, cifrované obruče na ojá, ozdobné pánty, kľúče a iné.

Vstupná brána na mestský cintorín vedľa Kostola Nanebovzatia Panny Márie je dnes tiež už len nostalgickou spomienkou na kováčov pred niekoľkými desaťročiami, ktorí sa v Prievidzi tešili veľkej úcte ako odborníci a čestní a statoční ľudia.

Spracovala Anastázia Kubová, rod. Zábojníková (1941)

Poznámka: Ambíciou príspevku je zachytenie spomienok, nie zdokumentovanie kováčstva v Prievidzi.